

Pribula László*

A jogvita kereteinek megváltoztathatósága a másodfokú eljárásban

1. ALAPVETÉS

A 2018. január 1-jén hatályba lépett, a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) a koncentrált per feltételeinek a biztosítása érdekében, a felek felelős pervitelének és a bíróság aktív pervezetésének előtérbe helyezésével olyan új szabályok bevezetését határozta el, amelyek által még inkább elősegíthető az anyagi jogok bíróság előtti hatékony érvényesítése. A megújított szabályozással kívánt a jogalkotó eleget tenni azoknak a széles körben megfogalmazott elvárásoknak, amelyeket a polgári perjog kodifikálásáról rendelkező 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozat előírányzott: a jogtudomány és a joggyakorlat eredményeire támaszkodó, a nemzetközi gyakorlatnak és elvárásoknak is megfelelő, az anyagi jogok hatékony érvényesítését biztosító polgári perjogi törvénykönyv megalkotása. A koncepcionálisan megújított perrend legnagyobb jelentőségű eljárás változása az elsőfokú eljárásban megvalósított, a felek állítási és bizonyítási feladatait a per szerkezetében is határozottan elkülönítő, a felek és a bíróság felelősségét egyaránt előtérbe helyező osztott per szerkezet bevezetésében rejlett, amely a per gyors, hatékony és koncentrált lefolytatásához a leginkább hozzá tud járulni. Téves lenne azonban az a megközelítés, amely ezt a rendkívüli jelentőségű változtatást önmagában, más rendelkezések közül kiragadva kísérelné meg vizsgálni. Az alapelvi szintre emelt perkoncentráció feltétlen érvényesülését irányzó perrendtartás minden szabályát egységében, egymásra hatással kell elemezni és azok értelmezését a törvény Preambulumából megállapítható jogalkotói céllal összevetve kell a gyakorlati kihívásokra adott válaszok megfogalmazása során elvégezni. Nincs ez másképp a másodfokú eljárás megújított szabályozásának megértése és alkalmazása tekintetében sem. Egyet lehet érteni azzal a véleménnyel, hogy egy perrend korszerűségének fokmérője abban áll, hogy a jogi szabályozás szintjén megfelelően reagál azokra a társadalmi, gazdasági állapotokra, amelyekből azok a jogviták keletkeznek, melyek hatékony és koncentrált elbírálása a perrend keretei között történik.¹

A jogorvoslathoz fűződő jog a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 2. cikke, valamint az emberi

jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Római Egyezmény 13. cikke által biztosított emberi jog, az Alaptörvény Szabadság és Felelősség című része XXVIII. cikkének (7) bekezdésében szabályozott alkotmányos alapjog. Utóbbi szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti. A jogorvoslat olyan eszköz, amely által az érdekelt bírósági, hatósági eljárásban meghozott, vélt vagy valós érdekeit sértő döntés korrigálását kéri. Ebből következően a jogorvoslati jog gyakorolhatóságának biztosítására különös figyelmet kell fordítani – nem mindegy azonban, hogy melyek ennek a jognak az időbeli és területi korlátjai, és ezáltal milyen feladatokat jelöl ki a másodfokú bíróság számára.

A jogalkotó szándéka egyértelműen az volt, hogy a megújított perrend alapján a perjog sajátképi elvei: a perkoncentráció és a rendelkezési jog a másodfokú eljárásban is következetesen érvényesüljenek. A jogalkotói célok megvalósulása léket kaphat akkor is, ha a másodfokú bíróság félreértelmezi a feladatát, nincs figyelemmel arra, hogy a bírósághoz forduló felek érdekeinek megfelelő jogszolgáltatás a perorvoslatok elbírálása szempontjából is milyen kiemelt jelentőséggel bír. A túlzottan elhúzódozó, az öncélú, a felek rendelkezési jogait figyelmen kívül hagyó másodfokú ítélezés kifejezett akadálya lehet a magánjogi jogviták hatékony elbírálásának. Számos kritika érte a korábbi, a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (1952-es Pp.) hatálya alatt a fellebbviteli bíróságokat abban a körben, hogy az indokoltnál többször helyezik hatályon kívül az elsőfokú ítéletet, és utasítják az elsőfokú bíróságot a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára – még akkor is, ha ez a felek egyikének sem volt a kifejezett akarata. A hatályon kívül helyezésre ugyanis az 1952-es Pp. a bíróság mérlegelésétől függően adott lehetőséget az elsőfokú eljárás lényeges szabályainak a megsértése esetén, függetlenül attól, hogy arra a szabályszegésre a felek hivatkoztak-e, vagy sem. A hatályon kívül helyezések visszaszorulása, kivétellessé tétele mind a jogkereső polgárok, mind a jogalkalmazás érdekeivel találkozók, ezt a jogalkotó is kifejezetten elő kívánta segíteni. Ezt kívánta megakadályozni az új kódex azzal, hogy eltekintve a kivételes, rendkívül súlyos, kötelező hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértésektől (kizárt bíró közreműködése, a bírói tanács szabálytalan megalakítása, az ítélet nem orvosolható formai hiányossága, illetve eljárás-megszüntetési ok megvalósulása), a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörét egyértelműen a felek rendelkezési jogá-

* Egyetemi tanár, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi Tanszék, kollégiumvezető, Debreceni Ítéletábró.

1 WOPERA Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás elvi alapjai. *Jogtudományi Közöny*, 2017/04. 154.

hoz kívánta igazítani.² Jelezve ezzel, hogy a másodfokú bíróság feladata nem a „hibakeresés”, hanem csak annak a megítélése, hogy a felek által felhozott jogszabálysértések az elsőfokú eljárásban megvalósultak-e és ha igen, azokat mennyiben lehetséges a másodfokú bíróság által orvosolni. Az ezáltal a felek felelősségét a másodfokú eljárásban is határozottabbá tevő megoldás szigorát ugyan a perrendtartás első átfogó változtatását eredményező 2020. évi CXIX. törvény (első Pp.-novella) 2021. január 1-jétől hatályos módosításai dogmatikailag részben feladták, mindezt azonban abból a célból, hogy a jogalkalmazói igényekhez igazodóan egyszerűsítsék és rugalmasabbá tegyék a szabályozást.³

Az osztott perszerkezet bevezetésével a jogalkotó azt kívánta megvalósítani, hogy a jogvita keretei a perfelvétel lezárásáig rögzüljenek: addig a felek alapvetően szabadon, csak a jóhiszemű pervitel követelményének korlátai között változtathassák meg állításukat, ezt követően azonban már alapvetően ne módosíthassák sem keresetüket, sem ellenkérelmüket, a kérelmekhez igazodó új tényeket már ne hozhassanak fel, új bizonyításra irányuló indítványokat már ne terjeszthessenek elő. Így tudja betölteni az érdemi tárgyalási szak a valódi rendeltetését: a bizonyítás lefolytatását és a megszerzett bizonyítékok alapján a jogvita eldöntéséhez szükséges tényállás megállapítását; de ez járul hozzá a perorvoslati szakaszok funkciójának: a perorvoslati kérelem elbírálásának a tényleges érvényesüléséhez is. Ha ugyanis a felek a perfelvétel lezárása után megváltoztatják a jogvita kereteit érintő előadásait, azáltal szétörthetik a per menetét, szükségtelenné tehetik a már lefolytatott, időben erre épülő eljárási cselekményeket, ezáltal megakadályozhatják a perkonzentráció érvényre jutását. Ha a jogvita kereteinek megváltoztatása ezt eredményezheti az elsőfokú eljárás érdemi tárgyalási szakában, különösen így van ez a másodfokú eljárás során.

Az élethelyzetek azonban nem ilyen egyszerűek, nem tudnak igazodni mereven a perfelvétel lezárásához. Számtalan olyan körülmény állhat fenn – tények utólagos bekövetkezése, későbbi tudomásszerzés, az állítási kötelezettség akadályának utóbbi megszűnése, de különösen a bíró aktív anyagi pervezetési cselekménye –, amelyek a tisztességes eljárás követelményének érvényesülése, a még nagyobb érdeksérelem veszélyét magában hordozó rendkívüli perorvoslatok elkerülése érdekében indokolják a bíróság elé vitt jogvita újratervezését. Abban a körben, hogy a jogalkotó a kivételességet mennyiben engedi meg, különösen nagy a felelőssége: a túlzottan enyhe megközelítés feltétlenül a perkonzentráció ellen hat, az indokolatlan szigor viszont a jogkereső feleknek az igazságos döntés keresése iránti támogatandó érdekével ellentétes. Nem csupán a jogszabályi rendelkezéseknek, hanem az azokat a per céljával összefüggésben értelmező jogalkalmazói gyakorlatnak is erre különös figyelemmel kell lennie.

2. A JOGVITA KERETEINEK MEGVÁLTOZTATHATÓSÁGA – ÁLTALÁNOS TILALOM

A polgári perrendtartás a másodfokú eljárásban már nem kívánja biztosítani a jogvita rögzített kereteinek a feloldását, ezért általános tilalomként fogalmazza meg, hogy sem a fellebbezésben, sem a másodfokú eljárás során a keresetet, a viszontkeresetet és a beszámítást (ezeket nevezi együttesen keresetnek), illetve az ellenkérelmet megváltoztatni nem lehet, utólagos bizonyításnak nincs helye. Ennek az indokai egyértelműek: mivel a jogvita keretei már a perfelvétel lezárásával rögzültek, ha az elsőfokú eljárás érdemi tárgyalási szakában is csak kivételesen voltak ezek a perfelvételinek minősített nyilatkozatok megtehetőek, úgy különösen indokolatlan azokat megengedni a rendes perorvoslati eljárás során. Az általános tilalom meghatározásakor legfeljebb az a hiányérzete lehet az olvasónak, hogy ugyanezt az új tények előadása során normatív előírás nem mondja ki, annak ellenére, hogy ez a tilalom a későbbi kivételek felsorolásából nyilvánvalóan kiderül – holott dogmatikailag így lett volna a helyes. Ennek oka feltehetően az, hogy a Pp. novella előtt a más vagy eltérő tények előadását is keresetváltoztatásként, ellenkérelem-változtatásként határozta meg a kódex, és a módosítás során elfelejtkeztek erről a formális pontosításról. Azzal azonban, hogy valamennyi perfelvételi nyilatkozatra azonos az általános tilalom, a perkonzentráció érvényesülésének ez az eszköze határozottan érvényesül a másodfokú eljárásban is.

Fontosnak tartja ezentúl kimondani a perrendtartás ehhez kapcsolódóan, hogy a kereset-, illetve ellenkérelem-változtatást elutasító végzést a másodfokú bíróság legkésőbb az ítéletben vagy az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyező végzésében indokolja. Mivel eltérő rendelkezés hiányában a másodfokú eljárásban az elsőfokú eljárásra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, ennek az előírásnak a hiányában bizonytalan lenne, hogy az elsőfokú eljárás perfelvételi szakára – amely esetben a kereset- és ellenkérelem-változtatás nem a bíróság engedélyéhez kötött – vagy az érdemi tárgyalási szakára – amely esetben a bíróságnak nem fellebbezhető végzéssel kell döntenie a kereset- és ellenkérelem-változtatás iránti kérelemről – vonatkozó rendelkezéseket kell-e alkalmazni. Ezzel szemben a másodfokú eljárásra speciális szabályokat vezet be a kódex – azzal a sajátos megoldással, hogy külön nem fellebbezhető és nem is indokolandó végzés meghozatalát írja elő, nyilvánvalóan azért, hogy a fél tudja, melyek azok a változtatások, amelyeket nem engedélyez a másodfokú bíróság, és ezzel ne csupán a másodfokú határozatban szembesüljön; azonban a másodfokú eljárást befejező határozatban ennek indokolását is elvárja.⁴ Azzal azonban adós marad a normaszöveg, hogy milyen okból nem a kereset-, illetve ellenkérelem-változtatás iránti kérelem elutasításáról beszél, hanem a kereset-, illetve ellenkérelem-változtatás elutasításáról, továbbá miért nem említi a visszautasítás jogkövetkezményét. Ebből arra lehet következtetni, hogy az elsőfokú eljárás érdemi tárgyalási szakához képest pusztán a kereset- és ellenkérelem-változtatást tartalmazó nyilatkozat bejelentését és nem engedélyeztetését várja el a felektől, amelynek a törvényi feltételei hiányában

² Pp. 370. § (1)–(3) bek.

³ WOPERA Zsuzsa: A dogmatika vagy a gyakorlat elsőbbsége? In: Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Szabó Imre egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, Forum Acta Juridica et Politica, Acta Universitatis Szegediensis, 2021. 485.

⁴ Pp. 373. § (1) bek.

egyfajta jogkövetkezmenyt: az elutasítást teszi lehetővé. Ugyanakkor a dogmatikai kétséget fokozza, hogy a későbbiekben a fellebbezés megváltoztathatósága körében a normaszöveg „megengedett, vagy engedélyezett kereset-, illetve ellenkérelem-változtatás” kitélt használja, annak egyértelmű magyarázata nélkül, hogy mi az oka a megkülönböztetésnek.⁵ Bár mindez a gyakorlatban nem jelent praktikus nehézséget, de jól jelzi az erre a szabályanyagra annyira jellemző bizonytalanságot, amely abból ered, hogy nem tisztán megállapítható, hogy az elsőfokú eljárás szabályai mennyiben alkalmazhatók és mennyiben érvényesülnek a speciális szabályok. Mindezeket a bírói gyakorlatnak kell finomhangolnia.

Nem jelent ugyanakkor értelmezési zavart, hogy mi a következménye az új tények előadására, illetve az utólagos bizonyításra vonatkozó általános tilalom ellenére az erre irányuló nyilatkozatoknak – speciális szabály hiányában csak az lehet, hogy ezeket a másodfokú bíróság figyelmen kívül hagyja.

3. KIVÉTELEK A JOGVITA KERETEINEK MEGVÁLTOZTATHATÓSÁGA ALÓL – ÚJ TÉNYEK ÁLLÍTÁSA A MÁSODFOKÚ ELJÁRÁSBAN

A tisztességes eljárás követelményének érvényesülése és a szükségtelen perújítás elkerülése érdekében a perrendtartás is indokoltan tartja a jogvita kereteinek másodfokú eljárásban történő megváltoztatási tilalma alól meghatározott kivételeket engedni. Ezeket azonban rendkívül szűk körű szabályozással teszi, megalapozva ezzel az értelmezési kihívásokat.

Bár azt a polgári perrendtartás *explicit verbis* nem mondja ki, hogy a másodfokú eljárásban új tényeket állítani nem lehet, a kivételes szabályozásból nem következhet más. Ez a kivétel pedig a törvény szövege szerint, hogy a fellebbezésben új tény állítására akkor kerülhet sor, ha az új tény a fél önhibáján kívüli okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott a fellebbező fél tudomására vagy következett be, feltéve, hogy az elbírálás esetén rá nézve kedvezőbb ítéletet eredményezhetett volna.⁶

A kivételt megalapozó rendelkezés három *konjunktív* feltételt foglal magában: egyrészt az új tény csak a fellebbezésben állítható, másrészt annak akkor van helye, ha önhibán kívül nem volt korábban előadható (az elsőfokú eljárást követő tudomásszerzés vagy bekövetkezés folytán), harmadrészt az új ténynek elvi szinten alkalmasnak kell lennie az arra hivatkozó félre kedvezőbb ítélet meghozatalára.

Kétségtelen, hogy ez a rendelkezés ebben a részében meg egyezik az 1952-es Pp. megoldásával⁷; azonban az akkori koncepció a fellebbezés tartalmának meghatározása során vezette be ezt a korlátot és nem a jogvita kereteinek a rögzítésével összefüggésben. A megváltozott koncepció viszont sokkal határozottabban hozta fel azt a kérdéskört, amely ennek az előírásnak a helyességét érinti. A Pp. 2018. január 1. és 2020. december 31. közötti szövege ugyanis nem ismerte ezt a szűkítést, ezzel szem-

ben úgy rendelkezett, hogy a fél akkor változtathatja meg tényállítását, ha olyan tényre hivatkozik, amely önhibáján kívüli okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott tudomására vagy következett be, feltéve, hogy az elbírálás esetén rá nézve kedvezőbb ítéletet eredményezett volna. Ez a szabály tehát nem korlátozta az új tény előadhatóságát sem a fellebbező félre, sem pusztán a fellebbezésre. Kérdéses, hogy a keresetváltogatás Pp. novella által módosított fogalmából következően az 1952-es Pp. előírásaihoz történő visszatérés tudatos volt-e, és nem tekinthető-e ellentétesnek a perrendtartás egészének eljárási modelljével.

Ha ugyanis az anyagi jogerőhatás feltörésére alkalmas perújítási kérelem előterjeszhető azon az alapon, hogy a fél olyan tényre hivatkozik, amelyet a bíróság a perben nem bíralt el, feltéve, ha a fél önhibáján kívül nem volt abban a helyzetben, hogy a perújítási kérelmében felhozott tényt a korábbi eljárás során érvényesítse⁸ – úgy a fellebbezés és a másodfokú eljárás befejezése között hivatkozható tények előadását a perkoncentráció elvével ellentétesen helyezi át a jogalkotó a rendkívüli perorvoslati eljárásra. Az új tények egyedül a fellebbezésben előadhatósága pedig szükségtelenül zárja ki a fellebbező fél ellenfelét az újonnan keletkezett vagy tudomására jutott tényekre hivatkozás lehetősége alól – holott sem az elsőfokú eljárásban, sem a perújítás során ilyen indokolatlan különbséget a törvény a felek között nem tesz. Nyilvánvalóan előfordulhatnak a per érdemi eldöntésére kiható történések a másodfokú eljárás alatt is. Így, ha a fellebbező fél ellenfele a követelt összeg egy részét ebben az időben megfizette, azonban erre két okból sem tud hivatkozni: egyrészt, mert csak a fellebbezésben lehet ezt tenni, másrészt ebből következően ez a jog csak a fellebbező felet illetheti meg – indokolatlannak látszik az erre hivatkozást kizárólag a rendkívüli perorvoslatra hagyni.

A perkoncentrációt helyesen középpontba állító új perrendi koncepció fényében joggal merül fel a kérdés, hogy az eredetileg nem hivatkozott tényre utólagos tudomásszerzés vagy utólagos bekövetkezés folytán legkésőbb a fellebbezésben lehet csak hivatkozni és ehhez kapcsolódóan történhet utólagos bizonyítás, vagy kiterjeszhető-e az eredetileg nem hivatkozott új tény állítása – és ehhez kapcsolódó utólagos bizonyítás – a másodfokú eljárás teljes időtartamára? A magánjogi jogviták tisztességes eljárás elvén nyugvó rendezését és az anyagi jogok hatékony érvényre juttatását a kiterjesztő értelmezés segíti elő: ennek értelmében nem indokolt, hogy akadály legyen annak, hogy ha az új tény a fél önhibáján kívüli okból a fellebbezés előterjesztését követően jutott a fellebbező fél vagy ellenfele tudomására vagy azt követően következett be, úgy – az elsőfokú eljárás kapcsolódó szabályainak megfelelő alkalmazásával⁹ – helye legyen a tény bekövetkezésétől vagy az arról való tudomásszerzéstől számított tizenöt napon belül, a tudomásszerzés időpontjának és az önhiba hiányának valószínűsítése mellett új tények előadásának; mint ahogy a másodfokú eljárásban történt tényekre hivatkozás megengedésére van is példa a bírói gyakorlatban.¹⁰

5 Pp. 375. § (2) bek.

6 Pp. 373. § (2) bek.

7 1952-es Pp. 235. § (1) bek.

8 Pp. 393. § a), 394. § (1) bek.

9 Pp. 214. § (4) bek.

10 Pécsi Ítéletábrla Fpkf.IV.45.037/2019/4.

4. KONCEPCIONÁLIS HATÁRVONAL: A PERFELVÉTELRE ALKALMASSÁG UTÓLAGOS VIZSGÁLHATÓSÁGA A MÁSODFOKÚ ELJÁRÁSBAN

Azt megelőzően, hogy részletes vizsgálat tárgya lenne a jogvita kereteinek legjellemzőbb módosítása: a kereset- és ellenkérelem-változtatás; ennek megértéséhez feltétlenül szükségesnek látszik az ehhez szorosan kapcsolódó, a másodfokú eljárás kereteit koncepcionálisan kijelölő jelentős gyakorlati kérdés áttekintése. Az utóbbi időszakban ugyanis a bírói gyakorlatot jelentős kihívás elé állította a keresetlevél perfelvételre való alkalmatlanságának a másodfokú eljárásban történő észlelése abban az esetben, ha a perindítás hatálya előtt a hiányosságok még pótolhatók lettek volna, de az ennek érdekében történő intézkedés az elsőfokú bíróság részéről elmaradt.

A probléma alapja az az esetkör, amikor a felperes a pert nem a jogszabályban meghatározott személy ellen indította meg, vagy meghatározott személyek perben állása kötelező és e személyeket nem vonta perbe, vagy nem nyújtott be meg nem engedett keresethalmazatot vagy pertársaságot tartalmazó keresetlevél esetén megfelelő keresetlevelet¹¹ – ezt azonban az elsőfokú bíróság nem veszi észre, és így nem is hívja fel a hiányok pótlására a felperest, a másodfokú bíróság azonban ezt észleli. Annak meghatározása, hogy ekkor milyen eljárási lehetőség áll fenn, milyen jogkövetkezmények alkalmazhatók, alapvetően annak az értelmezésétől függ, hogyan tekint a gyakorlat a keresetlevél – eredetileg hiánypótlással még korrigálható – perfelvételre való alkalmatlanságának az utólagos észlelésére.

A jogalkalmazási nehézséget az okozza, hogy a keresetlevélnek a perfelvételi szak kezdetére arra kell alkalmasnak lennie, hogy az alperes teljes körű írásbeli ellenkérelmet tudjon előterjeszteni, annak hiányában bírósági meghagyás legyen kibocsátható, minden egyéb hiányosság a jogvita kereteinek a tisztázására vagy a kereset érdemi elutasítására tartozik. Az előzők szerint felsorolt hiányosságok kiküszöbölését ezért a perrendtartás tudatosan helyezi a perindítás hatályának beállta elé és azt feltételezi, hogy ezeket a hiányosságokat a bíróság felismeri és a felperessel a hátrányos jogkövetkezményekre történő figyelmeztetés mellett az orvoslás érdekében közli – és a felperes felelőssége, hogy a hiányokat a keresetlevél alperessel történő közlése előtt pótolja-e: ha igen, a perfelvételi szak elkezdődhet, ha pedig nem, úgy a keresetlevél visszautasításának, annak elmaradása esetén az eljárás megszüntetésének van helye. Nem számol azonban ez a modell azzal a helyzettel, ha az elsőfokú bíróság nem, de a másodfokú bíróság felismeri ezeket a – még a perindítás hatályának beállta előtt felismerendő – hiányosságokat.

A jogalkalmazásban ezzel kapcsolatban két eltérő megközelítés alakult ki.

Az egyik lehetséges álláspont azon az elvi alapon nyugszik, hogy a keresetlevél hiányainak pótlása keresetváltoztatás (keresetkiterjesztés), ezért ha a másodfokú bíróság észleli, hogy az előző okok fennállása ellenére az elsőfokú bíróság nem hívta fel a felperest a keresetlevél hiányainak a pótlására, úgy a jogkövetkezmény attól függ, hogy mennyiben van helye

a másodfokú eljárásban keresetváltoztatásnak; ha a keresetváltoztatásra, illetve keresetkiterjesztésre már nincs törvényi lehetőség, akkor az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése mellett az eljárást meg kell szüntetni. Ezt a megközelítést alkalmazta az egyik sajtó-helyreigazítási perben eljáró másodfokú bíróság, amely az elsőfokú bíróság álláspontjával szemben úgy találta, hogy a keresetlevélben sérelmezett, különböző időpontban megjelent közlések bár ugyanazon a hírportálon, de sem tartalmukban, sem szövegezésükben nem egyező cikkekben jelentek meg, ezáltal a kereset más keresettel összekapcsolásának tilalma alapján meg nem engedett keresethalmazat áll fenn. Mivel az elsőfokú bíróság az ügyet érdemben tárgyalta és döntötte el, de a jogszabálysértést csupán a másodfokú bíróság észlelte, ezért jogkövetkezményeinek hivatalból kötelező alkalmazását a bíróságnak a másodfokú eljárás keretei között kellett levonnia. Hangsúlyozta a másodfokú bíróság: az általános szabályok szerint a meg nem engedett keresethalmazat – a törvény szóhasználatával – „hiányként” legfeljebb addig értelmezhető, amíg a kereset alakításában a felperes viszonylagos szabadságot élvez. A keresetváltoztatásra és a keresetkiterjesztésre a felperesnek pedig fő szabályként a perfelvétel lezárásáig van lehetősége. Ez a törvényi tilalom olyan, az általánoshoz képest különös szabály, amely lerontja az elsőfokú eljárás „perindítási” szakában hiánypótlásra vonatkozó előírást. Ebből viszont következik, hogy a keresetlevélnek a meg nem engedett keresethalmazat miatti fogyatékosága – a másodfokú eljárásban – nem kiküszöbölhető, így a keresethalmazattal kapcsolatos hiánypótlási felhívást mellőzte, és azzal az indokkal, hogy felhívás nélkül kell a perakadály következményét alkalmazni, az eljárást megszüntette.¹² Ezen az elvi alapon viszont felmerülhet a másodfokú eljárásban kivételesen megengedett keresetváltoztatás szabályainak az alkalmazása és ennek elérése érdekében akár a bíróság anyagi pervezetési jogkörének a gyakorlása. Ennek értelmében ha a másodfokú bíróság észleli, hogy nem megfelelő alperes perlése, tiltott keresethalmazat ellenére az elsőfokú bíróság nem hívta fel a felperest a keresetlevél hiányainak a pótlására, úgy pótolva az elsőfokú bíróság cselekményeinek hiányosságait, *anyagi pervezetést* alkalmaz, amellyel lehetőséget ad a felperesnek a szabályszerű keresetlevél előterjesztésére és ennek alapján döntheti el érdemben az ügyet. Ha viszont nincs lehetőség a kereset megváltoztatásával a hiányok utólagos „pótlására”, akkor az egyetlen választható jogkövetkezmény az eljárás megszüntetése. Ennek a levezetésnek a kritikájaként az vethető fel, hogy míg a bíróság törvényi kötelezettsége a meg nem engedett keresethalmazat észlelése és ennek alapján lehetőség biztosítása arra, hogy a keresetlevél hiányait a felperes felhívásra pótolhassa; amennyiben a bíróság ezen törvényi kötelezettségének nem tesz eleget, a másodfokú bíróság által felismert hiba kiküszöbölhetetlennek minősítése és az eljárás megszüntetése jogkövetkezményének azonnali levonása éppen ezt a törvényben biztosított korrigálási lehetőséget veszi el a felperestől, holott az elsőfokú bíróság mulasztott. Kétségesnek látszik a másodfokú anyagi pervezetés alkalmazhatósága, hiszen a keresetlevél hiányaira felhívás nem anyagi pervezetési cselekmény; másrészt ha a másodfokú bíróság anyagi pervezetése folytán a fél a keresetét úgy változtatná

11 Pp. 176. § (2) bek. b)–c) pont.

12 Fővárosi Ítéletábra 1.Pf.20.655/2020/5.

meg, hogy azzal perfelvételre alkalmas keresetlevelet terjesztene elő, ezáltal egészében megtörne a per szerkezetét, lényegében a másodfokú eljárás a kereset közlése előtti szakba kerülne, amely a fellebbezési jog elvonását és a perrendtartás alapvető elveivel összeütközést eredményezne.

A másik lehetséges álláspont elvi alapja viszont az, hogy a keresetlevél hiányainak pótlása nem keresetváltoztatás (keresetkiterjesztés), ezért ha a másodfokú bíróság észleli, hogy az előző okok fennállása ellenére az elsőfokú bíróság nem hívta fel a felperest a keresetlevél hiányainak a pótlására, a korrekció már eleve nem lehetséges. Ezt a megoldást ugyancsak egy sajtó-helyreigazítási perben eljáró másodfokú bíróság alkalmazta. Álláspontja szerint ha a másodfokú bíróság észleli, hogy az előző okok fennállása ellenére az elsőfokú bíróság nem hívta fel a felperest a keresetlevél hiányainak a pótlására, úgy függetlenül attól, hogy a keresetváltoztatásra, illetve keresetkiterjesztésre már nincs törvényi lehetőség, nem az eljárás megszüntetése az elsődleges jogkövetkezmény, hanem amennyiben erre van eljárásjogi lehetőség – erre irányuló fellebbezési kérelem esetén –, az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül kell helyezni és az elsőfokú bíróságot kell felhívni az elmulasztott felhívásról intézkedésre és annak eredményességétől függő jogkövetkezmények alkalmazására. Ebben az ügyben az elsőfokú bíróság nem észlelte, hogy a felperes a pert nem a jogszabályban meghatározott személy, ebben az esetben a sajtó szerkesztője (hanem a kiadó) ellen indította meg, de törvényi kötelezettsége ellenére nem hívta fel a hiányok pótlására a felperest, hanem a keresetet az alperesként jelölt, sajtószervnek nem minősülő kiadóval szemben bírálta el. A másodfokú bíróság azt hangsúlyozta, hogy a keresetlevél hiányainak a pótlása alapján történő perbe vonás a Pp. kontextuális értelmezése alapján nem keresetkiterjesztés. A személyváltozásokra vonatkozó értelmező szabályozások szerint keresetkiterjesztés: a felperes más által indított perbe történő belépése vagy további alperes perbevonása, ide nem értve, ha a perbelépés vagy perbevonás jogutódlás miatt következik be.¹³ Ennek részletszabályait a perrendtartás külön rendelkezései tartalmazzák¹⁴, a hiánypótláson alapuló perbe vonás ehhez képest is önálló jogintézmény. Ugyanezzel a levezetéssel a meg nem engedett keresethalmazat orvoslása nem is keresetváltoztatás, lévén önálló jogintézmény; a keresetváltoztatást a Pp. a perindítási szakban nem is szabályozza. Az ezen alapuló hiánypótlási felhívás célja az eljárási szabályok szerint nem megfelelő alperes perlése miatt – vagy meg nem engedett személyi vagy tárgyi keresethalmazat miatt – a helyes, az eljárási szabályok szerint passzív perbeli legitimációval rendelkező alperes perbe vonásával – vagy a tilos keresethalmazat megszüntetésével – a keresetlevél perfelvételre alkalmassá tétele. Ezért, amennyiben az eljárási szabályok szerint a keresetlevél így terjeszthető elő, úgy a bíróság nem mellőzheti a hiánypótlási felhívást és ezt követően utasíthatja csak vissza a keresetlevelet (illetve a kereset közlése után szüntetheti meg az eljárást). Ha pedig az elsőfokú bíróság nem hívta fel a felperest, hogy a keresetlevél ebbéli hiányait pótolja, az elsőfokú eljárás szabályait az ügy érdemére kihatóan lényegesen megsértette. Mivel pedig ez a felhívás kizárólag a szabályszerűen

előterjesztett keresetnek az elsőfokú eljárásban történő közlése előtt tehető meg, az eljárási szabálysértés a másodfokú eljárásban nem orvosolható, ezért – erre irányuló fellebbezés alapján – az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésének van helye. Ez az értelmezés tehát nem teszi függővé a hiba orvoslását attól, hogy a másodfokú eljárásban van-e helye keresetváltoztatásnak, mivel a keresetlevél perfelvételre alkalmatlanságának utólagos észlelése folytán meghíusult hiánypótlást eleve nem sorolja ebbe a körbe. Ekként fel nem merülhet a másodfokú eljárásban kivételesen megengedett keresetváltoztatás szabályainak az alkalmazása és ennek elérése érdekében a bíróság anyagi pervezetése.¹⁵ Ennek a megközelítésnek a kritikája pedig abban áll, hogy az eljárási szabálysértést csak a fellebbezési kérelem és ellenkérelem korlátai között tudja a bíróság figyelembe venni, amennyiben a felek – akár a bíróság észlelése és a felek tudomására hozatala alapján – erre nem hivatkoznak, úgy az ítélet hatályon kívül helyezésének nem is lehet helye. Másrészt a hatályon kívül helyezés folytán az új eljárást vagy a perfelvételt vagy az érdemi tárgyalási szakról kell lefolytatni, ha azonban a másodfokú bíróság a keresetlevél perfelvételre alkalmatlanságának vizsgálatára kötelezi a bíróságot, azzal a perfelvételi szak kezdete előtti cselekményeket írja elő.¹⁶

Annak az elvi alapnak a megkülönböztetése mellett, hogy a keresetlevél elsőfokú eljárásban még orvosolható hiányosságait a másodfokú eljárásban eleve nem lehet pótolni vagy a korrigálás a keresetváltoztatás szabályai szerint megtörténhet-e, alappal vethetik fel a jogkereső felek, hogy nincs meg a szabályozásban az az egyértelmű korrekciós lehetőség, amellyel a másodfokú bíróság ezeket a hibákat orvosolni tudná – a fél szempontjából előzmény nélküli „meglepetés” megszüntetés nyilvánvalóan az érdekeivel ellentétes (még azzal együtt is, hogy a perindítás joghatásai fennmaradnak, ha a felperes a megszüntető határozat jogerőre emelkedésétől számított harminc napon belül a keresetlevelet újra előterjeszti¹⁷); de a kizárólag a fél kérelmére alkalmazható hatályon kívül helyezés sem feltétlenül megfelelő megoldás, lévén nem elvárható a féltől, hogy a másodfokú bíróság az esetlegesen számára kedvező elsőfokú bíróságétól eltérő jogi álláspontját előre lássa. A tisztességes eljárás követelménye jogalkotói beavatkozást tenne szükségessé: vagy az anyagi pervezetés kiterjesztő szabályozásában vagy új, nem mérlegelhető kötelező hatályon kívül helyezési ok bevezetése által. Mindenesetre a vázolt problémakör jól mutatja a feszültséget a másodfokú bíróság szerepe és a tisztességes eljárás követelménye messzemenő biztosításának elvárása között.

Figyelemre méltó, a tisztességes eljárás és a perkoncentráció követelményét is alapul vevő megoldás jelent meg a Pécsi Ítéletábra Polgári Kollégiuma szakmai tanácskozása során kialakított – a bíróságokra nem kötelező – álláspont szerint, amely értelmében a meg nem engedett pertársaságot vagy keresethalmazatot a felperes a másodfokú eljárásban is megszüntetheti úgy, hogy valamelyik alperessel szemben a keresetétől eláll, illetőleg a halmazatban álló valamelyik keresetétől eláll; ezért a másodfokú bíróságnak a felperest fel kell hívnia, hogy szüntesse meg – elállással – a meg nem engedett keresethalmazatot vagy

13 Pp. 7. § (1) bek. 10. pont.

14 Pp. 52–54. §.

15 Debreceni Ítéletábra Pf.I.20.186/2021/7., közzétéve: BDT2021. 4380.

16 Pp. 386. § (2) bek. d) pont.

17 Pp. 243. § (1) bek.

pertársaságot. Jogkövetkezményként arra kell figyelmeztetni, hogy amennyiben a felhívásnak nem tesz eleget, vagy az alperes a keresetelálláshoz nem járul hozzá, a másodfokú bíróság az eljárást megszünteti, és az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi.¹⁸ Mindezzel együtt a kellő megoldást a jogalkotó vagy a jogegység megteremtésére alkalmas eszköz szolgáltatathatna.

5. KIVÉTELEK A JOGVITA KERETEINEK MEGVÁLTOZTATHATÓSÁGA ALÓL – KERESET- ÉS ELLENKÉRELEM-VÁLTOZTATÁS A MÁSODFOKÚ ELJÁRÁSBAN

A tisztességes eljárás követelményének érvényesülése és a szükségtelen perújítás elkerülése érdekében a perrendtartás is indokoltnak tartja a kereset másodfokú eljárásban történő megváltoztatásának a tilalma alól meghatározott kivételeket engedni. Ezeket azonban rendkívül szűk körű szabályozással teszi, megalapozva ezzel az értelmezési kihívásokat.

A kereset megváltoztatásának másodfokú eljárásban történő főszabály szerinti tilalma alól a törvény két kivételt enged. Az egyik kivétel a kereset megváltoztatását a fellebbezésben kivételesen állítható új tényekkel összefüggésben engedi meg. Eszerint a fellebbezésben új tény állítására akkor kerülhet sor, ha az új tény a fél önhibáján kívüli okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott a fellebbező fél tudomására vagy következett be, feltéve, hogy az elbírálás esetén rá nézve kedvezőbb ítélet eredményezhetett volna – és a kereset megváltoztatásának akkor van helye, ha az az így állított új ténnyel áll közvetlen okozati összefüggésben. A másik kivétel szerint a kereset megváltoztatható a hibás elsőfokú anyagi pervezetés hibáinak korrigálása folytán – amelyre szükség is van, lévén a tapasztalatok szerint továbbra is a hatályon kívül helyezések jelentős hányadának oka az elsőfokú bíróság nem megfelelő anyagi pervezetése¹⁹ –: így, ha az elsőfokú bíróság a felekkel előzetesen nem közölte az ítéletben hivatalból figyelembe vett tényt vagy a felektől eltérő jogszabály értelmezését, illetve a kérelemtől jogszabály alapján való eltérési szándékát, továbbá ha a másodfokú bíróság közöl a felekkel általa hivatalból észlelt tényt vagy a felektől és az elsőfokú bíróságtól is eltérő jogértelmezést, illetve a kérelemtől jogszabály alapján való eltérés szükségességét.²⁰

Sajátos következményre vezetett ebben a körben a Pp. novella módosítása, amely 2021. január 1-jétől nemcsak a hibás elsőfokú anyagi pervezetés hibáinak korrigálása folytán, hanem az új tény előadása alapján is megengedi a másodfokú eljárásban a keresetnek mind a kérelem, mind a jogállítás részében való megváltoztatását, ellentétben a Pp. 2018. január 1. és 2020. december 31. közötti szövegével, amely határozottan

csak – az akkor még a kereset részét képező – tényállítás megváltoztatását engedte, de ezzel összefüggésben nem adott lehetőséget a kereseti kérelem és a jogállítás megváltoztatására. Az új szabályozás lehetett tudatos visszatérés az 1952-es Pp. modelljéhez, de nem zárható ki, hogy a keresetváltoztatás módosított fogalmából következő új szabályanyag túlzott bővítést jelent és olyan alapon is kinyitotta a keresetváltoztatás lehetőségét, amelyet a jogalkotó esetleg nem is szándékozott. Ez utóbbi mellett szól, hogy egyidejűleg nem határozott meg határidőt az új tényállítással összefüggő kereset- és ellenkérelem-változtatásra, nyitva hagyva az értelmezési lehetőséget, hogy erre kizárólag az új tény előadásával egyidejűleg van lehetőség vagy pedig az elsőfokú eljárásra utaló szabály folytán a változtatásra okot adó tényről történő tudomásszerzéstől számított tizenöt napon belül. Összevetve mindezt a tanulmányban az új tények másodfokú eljárásban előadhatósága körében felvetett kritikával, amely szerint átgondolandó, hogy az új tények előadását indokolatlanul csak a fellebbező félnek és időben korlátozva csak a fellebbezésben engedi a törvény, ezáltal a kereset- és ellenkérelem-változtatást ezen az alapon ugyancsak indokolatlanul csak a fellebbező félnek engedi – megállapítható, hogy az így létrejött szabályozás fenntartása szakmai vitára adhat alapot.

A bírói gyakorlat már az 1952-es Pp. hatálya alatt számos esetben kísérelte meg értelmezni a keresetváltoztatás megengedhetőségét. A korábbi modell a kereset másodfokú eljárásban történő megváltoztatásának általános, kivételt nem tűrő tilalmát mondta ki – annak hangsúlyozásával, hogy az 1952-es Pp. még az egyelemű keresetfogalmat ismerte, azt a petitummal azonosította. Ugyanakkor a folyamatos jogalkalmazói gondolkodást igazolja, hogy a keresetváltoztatás megengedhetőségével az akkori jogszabályi környezetben is számos közzétett határozat foglalkozott, a teljesség igénye nélkül ennek alapján elvi döntés mondta ki, hogy kizárt az eredetileg nem érvényesített kötbérvétel iránti igény előterjesztése²¹; a közös tulajdon megszüntetése iránti perben a többlehasználati díj iránti igény előterjesztése²²; ezzel szemben megengedett a másodfokú eljárásban a keresetváltoztatás, ha a jogosult az eredetileg választott szavatossági elállás helyett utóbb árleszállítást követel, a kötelezett hibás teljesítése miatt²³.

A megváltoztatott kereset és ellenkérelem fogalom, valamint a másodfokú eljárásban történő változtatás eltérő rendezése újra csak jelentős kihívás elé állította az ítélkezést. Megfigyelhető, hogy gyakran az elsőfokú ítéletből ismerik fel a felek a kereset vagy az ellenkérelem – igényérvényesítésük szempontjából fennálló – hiányosságait, amelyet megkísérlelnék a fellebbezésben pótolni. A következetes jogalkalmazói értelmezés határozottan kívánja akadályozni a jogvita kereteinek tiltott feloldására irányuló kísérleteket. A megváltozott szabályozási modell óta hozott kapcsolódó határozatokból egy megfelelő jogfejlesztő bírósági megközelítés bontakozik ki. Az egyik releváns jogvita során – az elsőfokú helyes anyagi pervezetési cselekmények mellett is – csak az elsőfokú ítéletben ismerte fel a fél, hogy pervesztességéhez

18 Pécsi Ítéletábrla Polgári Kollégiumának 2021. március 12. napján tartott ülésén elfogadott álláspont, a bíróságok belső hálózatán elérhető, nem nyilvános szakmai anyag.

19 CSEKE Ivett: Anyagi pervezetés a deliktualis kártérítési perekben. *Polgári jog*, 2024/5–6. 154., <https://jogaszvilag.hu/szakma/anyagi-pervezetes-a-deliktualis-karteritesi-perekben/> [letöltve: 2025. 12. 22.]

20 Pp. 373. § (3)–(5) bek.

21 Legfelsőbb Bíróság Gf.IV.31.926/1977. – közzétéve: BH1978. 494.

22 Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.24.115/1998. – közzétéve: BH2000. 545., EBH2000. 208.

23 Legfelsőbb Bíróság Gf.I.30.126/1992. – közzétéve: BH 1994. 46.

vezetett a joghoz kötöttség folytán az általa tévesen megjelölt érvényesített jog; a helytálló jogot pedig először a fellebbezésében kívánta megjelölni. Ezt a változtatást azonban a másodfokú bíróság nem engedte és rámutatott: a bíróság az egész peres eljárás alatt az érvényesíteni kívánt joghoz, ezenfelül a másodfokú bíróság a fellebbezési eljárásban a fellebbezési kérelem korlátaihoz is kötve van; ezért a másodfokú bíróság – ide nem értve a jogállítást másodfokú eljárásban megengedett megváltoztatását – az elsőfokú ítéletet nem bírálhatja felül a keresettel érvényesített jogtól eltérő, a fellebbezésben megjelölt jogalapon.²⁴ Hasonlóan a hiányosságok késői felismerésének jogkövetkezményeit vonta le egy másik döntés, amelynek az volt az alapja, hogy az alperes az elsőfokú eljárásban nem terjesztett elő ellenkérelmet és védekezését először a fellebbezésében kívánta megváltoztatni. Ehhez kapcsolódóan hangsúlyozta helyesen az a döntés, hogy az elsőfokú eljárás során elmulasztott ellenkérelem pótlására a fellebbezési eljárásban nincs eljárásjogi lehetőség. Ellenkérelem előterjesztése hiányában pedig a félnek nincs eljárásjogi joga arra, hogy az ellenkérelem-változtatás – fellebbezési eljárásban biztosított kivételes – lehetőségével éljen.²⁵ Ugyanakkor – igazodva a jogszabályi rendelkezésekhez – a másodfokú eljárásban megengedett az ellenkérelem-változtatás előterjesztése, ha a fél azt az elsőfokú bíróság által elmulasztott anyagi pervezetés hiánya miatt terjeszti elő.²⁶

6. KIVÉTELEK A JOGVITA KERETEINEK MEGVÁLTOZTATHATÓSÁGA ALÓL – UTÓLAGOS BIZONYÍTÁS A MÁSODFOKÚ ELJÁRÁSBAN

A keresetváltoztatáshoz hasonlóan korlátozott a másodfokú eljárásban lefolytatható utólagos bizonyítás. Ennek a törvény három esetkörét engedi meg. Egyrészt a fél akkor terjeszthet elő új bizonyítási indítványt, illetve bocsáthat rendelkezésre további bizonyítási eszközt, ha az utólagos tudomásszerzésre, keletkezésre alapított új tényállítási bizonyítására szolgál. Másrészt a másodfokú eljárásban előterjeszthető új bizonyítási indítvány, rendelkezésre bocsátható új bizonyítási eszköz, ha az a fél keresete, ellenkérelme alapjául korábban hivatkozott tény bizonyítására szolgál, feltéve, hogy az *önhibáján kívüli* okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott tudomására vagy keletkezett. Harmadrészt a fél a kereset megváltoztatására jogosító, az elsőfokú *anyagi pervezetés* hibáinak korrigálására irányuló utólagos bizonyítást ajánlhat fel.²⁷

A törvényi rendelkezések azonban azáltal, hogy nem rendezik egyértelműen az elsőfokú eljárások szabályainak alkalmazhatóságát, számos kérdést nyitva hagynak. Nem tűnik egyértelműnek, hogy az utólagos bizonyítás további, az elsőfokú eljárás érdemi tárgyalási szakában szabályozott esetkörei²⁸ a másodfokú eljárásban alkalmazhatók-e, és nincsenek ren-

delkezések a feltételek fennállása esetén az indítványok előterjesztésének határidejére. Az utaló szabály alkalmazhatósága elsősorban azért jelenthet gyakorlati problémát, mert a fellebbezési eljárásra irányadó rendelkezések nem foglalják magukban az utólagos „ellen”-bizonyítás lehetőségét, továbbá az utólagos bizonyításra lehetőséget biztosító anyagi pervezetés szűkebb körű, mint az elsőfokú eljárásban gyakorolható anyagi pervezetés²⁹ (nem tartalmazza a hiányos, nem kellően részletezett vagy ellentmondó perfelvételi nyilatkozatok hibáinak kijavítására irányuló, valamint a feleket a bizonyíték rendelkezésre bocsátásáról, a bizonyítás indítványozása elmulasztásáról, a bizonyítás esetleges sikertelenségének következményéről tájékoztatást magában foglaló anyagi pervezetési cselekményeket). A másodfokú eljárásban lefolytatható utólagos bizonyításhoz kapcsolódóan pedig a perjogi rendelkezések határidőket egyáltalán nem határoznak meg.

A jogalkotói szándék az utólagos bizonyítás esetkörei tekintetében a másodfokú eljárás rendeltetése alapján, a rendszertani értelmezés segítségével kikövetkeztethető. Ekként az vezethető le, hogy a fellebbezési eljárásban *kizárólag* a másodfokú eljárás szabályai között rögzített okokból van helye utólagos bizonyításnak, az utólagos bizonyításnak az elsőfokú eljárásra irányadó, ettől eltérő feltételek esetén nincs helye. Ennek az oka, hogy a jogalkotó eltérően kívánta szabályozni a jogvita kereteinek a megváltoztathatóságát az elsőfokú eljárás érdemi tárgyalási szakában és – *szigorúbban, a fellebbezési kérelem és ellenkérelem kereteihez kötődően* – a per másodfokú eljárási szakaszában. Ebből következően a fellebbezési eljárásban utólagos bizonyításnak általában nincs helye. A fél csak akkor terjeszthet elő új bizonyítási indítványt, illetve bocsáthat rendelkezésre további bizonyítási eszközt, ha a fellebbezésben – ennek elfogadása esetén: a teljes másodfokú eljárásban – olyan új tényt állít, amely önhibáján kívüli okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott a fellebbező fél tudomására vagy következett be, feltéve, hogy az elbírálás esetén rá nézve kedvezőbb ítéletet eredményezhetett volna, az állított új tény bizonyítására; ha a keresete, ellenkérelme alapjául korábban hivatkozott tény bizonyítására szolgál, feltéve, hogy az önhibáján kívüli okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott a tudomására vagy keletkezett; ha az elsőfokú bíróság a felekkel előzetesen nem közölte az ítéletben hivatalból figyelembe vett tényt vagy a felektől eltérő jogszabály értelmezését, illetve a kérelemtől jogszabály alapján való eltérési szándékát; valamint ha a másodfokú bíróság közöl a felekkel általa hivatalból észlelt tényt vagy a felektől és az elsőfokú bíróságtól is eltérő jogértelmezést, illetve a kérelemtől jogszabály alapján való eltérés szükségességét. Mindehhez kapcsolódóan, ha a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság anyagi pervezetésével nem ért egyet, úgy törvényi felülbírálati jogkörét gyakorolhatja, amely a fél nyilatkozatától és az elsőfokú eljárás szükség szerinti kiegészítésétől függően az ügy érdemében döntésre vagy az ítélet hatályon kívül helyezésére vezethet, de ez utóbbi nem az utólagos bizonyítás esetköre, hanem az anyagi jogi felülbírálat részeként az elsőfokú anyagi pervezetés elvégzése és az ezzel összefüggő intézkedések megtétele.

24 Kúria Gfv.III.30.285/2023/5. – közzétéve: BH2024. 139.

25 Fővárosi Ítéletábra 4.Pf.20.260/2023/4. – közzétéve: BDT2023. 4718.

26 Fővárosi Ítéletábra 4.Pf.20.260/2023/4. – közzétéve: BDT2023. 4718.

27 Pp. 373. § (3)–(5) bek.

28 Pp. 220. §.

29 Pp. 237. §.

Önmagában ez a szabályozás arra utal, hogy a jogalkotó az elsőfokú eljárásban és a másodfokú eljárásban gyakorolható utólagos bizonyítást határozottan elkülöníteni törekedett. Ezt erősíti a Kúria egyik felülvizsgálati határozatának indokolása, amely azon az alapon helyezte hatályon kívül a jogerős ítéletet és utasította az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára, mert az ügyleti akarat teljes körű feltárása az anyagi pervezetés elmulasztására visszavezethetően a bizonyítás hiányossága miatt elmaradt, a másodfokú bíróság ezért jogszabálysértő módon rótt a felperes terhére a fellebbezésben előterjesztett utólagos bizonyítás szabályának a megsértését. Ennek indoka az volt, hogy a másodfokú bíróság akkor járt volna el a jogszabályoknak megfelelően, ha a felekkel közli az elsőfokú bíróságtól eltérő – a jogerős ítélet alapját képező – jogértelmezését; mivel ez nem történt meg, az utólagos bizonyítás tilalma a másodfokú bíróság anyagi pervezetésének hiányában az adott esetben nem érvényesülhetett.³⁰ Ez a következtetés összhangban áll a kizárólag a másodfokú eljárás szabályai között rögzített okokból engedett utólagos bizonyítással, hiszen olyan anyagi pervezetés hiányára hivatkozva alapozza meg azt, amelyet a másodfokú eljárási szabályok ismernek.

Bizonytalanságra adhat okot továbbá, hogy normaszinten hiányoznak az utólagos bizonyítás gyakorolhatóságának időbeli korlátai – amelynek megállapítása a perkoncentráció érvényesülésének egyértelmű követelménye.

Ekként: a perrendtartás nem tartalmazza, hogy milyen határidőben van helye a másodfokú eljárásban bizonyítási indítvány előterjesztésének, bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásának *az eredetileg hivatkozott tényekre alapított* utólagos bizonyítás körében. Elképzelhető olyan válasz, amely szerint az elsőfokú eljárásra utaló szabály folytán az elsőfokú eljárás vonatkozó rendelkezését kell értelemszerűen alkalmazni³¹, amely szerint a fél a bizonyítási indítványt vagy bizonyítékot az arról történő tudomásszerzéstől számított tizenöt napon belül terjesztheti elő, egyidejűleg köteles a tudomásszerzés időpontját és az önhiba hiányát valószínűsíteni. Olyan megközelítés is felvethető, hogy a keresete, ellenkérelme alapjául korábban hivatkozott tény bizonyítására szolgáló, eredetileg hivatkozott tény bizonyítására új bizonyítási indítványt, további bizonyítási eszközt – feltéve, hogy az önhibáján kívüli okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott a tudomására vagy keletkezett – a fél legkésőbb a fellebbezésében, csatlakozó fellebbezésében, fellebbezési ellenkérelmében terjeszthet elő. Ennek oka az lehet, hogy a másodfokú eljárásra irányadó releváns rendelkezésekből az állapítható meg³², hogy a feleknek a jogvita kereteinek a meghaladását eredményező cselekményeit a perrendtartás a másodfokú eljárásban történő első nyilatkozatukra kívánta korlátozni, az ezt követően előterjesztett indítvány a másodfokú eljárás lényegével ellentétes, a perkoncentráció érvényesülését akadályozná. Felmerülhet továbbá egy harmadik válaszlehetőség is: mivel a perrendtartás nem ír elő törvényi határidőt, úgy a másodfokú tárgyalás berekesztéséig, illetve a másodfokú határozat meghozataláig van helye a másodfokú

eljárásban bizonyítási indítvány előterjesztésének, bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásának az eredetileg hivatkozott tényekre alapított utólagos bizonyítás körében.

Hasonlóan nem tartalmaz előírást a perrendtartás arra sem, hogy *az eredetileg nem hivatkozott tényre* utólagos tudomásszerzés vagy utólagos bekövetkezés folytán az utólagos bizonyítás körében meddig van helye bizonyítási indítvány előterjesztésének, bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásának. A válasz attól is függ, hogy helyes-e az új tények előadhatóságát kizárólag a fellebbezésre korlátozni. A szűkítő értelmezéshez igazodóan olyan válasz fogalmazható meg, amely szerint a fellebbezésben hivatkozott tényekre legkésőbb a fellebbezésben kell előterjeszteni bizonyítási indítványt, rendelkezésre bocsátani bizonyítási eszközt – egyidejűleg a tényállítást érintően kötelező a tudomásszerzés időpontját és az önhiba hiányát valószínűsíteni. Ennek az értelmezésnek az indoka, hogy a törvényi rendelkezés attól függetlenül az utólagos tudomásszerzésre vagy bekövetkezésre alapítottan a fellebbezésben engedi meg a korábban nem hivatkozott új tény állítását, hogy az mikor következett be vagy arról a fellebbező fél mikor szerzett tudomást (így akár egy nappal a fellebbezés előterjesztése előtt), nem indokolt ezért a kapcsolódó utólagos bizonyításra további határidőt engedélyezni. Amennyiben azonban a jogalkalmazás elmozdul az új tények másodfokú eljárásban történő előadhatósága felé, ahhoz az a megoldás illeszthető, amely szerint a fellebbezésben, illetve a másodfokú eljárásban hivatkozott új tények bizonyítására értelemszerűen alkalmazni kell az elsőfokú eljárás kapcsolódó szabályát, amely alapján a fél a bizonyítási indítványt vagy bizonyítékot az új tényállítás közlésétől vagy az új tényállítás tudomására jutásától számított tizenöt napon belül terjesztheti elő.³³ Végül pedig abból kiindulva, hogy a másodfokú eljárás szabályai között nincs határidő, ugyanakkor a perkoncentráció érvényesülése érdekében nyilvánvalóan keretek közé kell szorítani ennek a kivételes jogosultságnak a gyakorolhatóságát, az a válasz tűnik a leginkább helyesnek, amely szerint másodfokú eljárásban bizonyítási indítvány előterjesztésének, bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásának a fellebbezésben (a másodfokú eljárásban) hivatkozott tényekre alapított utólagos bizonyítás körében a másodfokú bíróság által meghatározott határidőben van helye.

Szintén adós marad a kódex azzal a rendelkezéssel, hogy milyen határidőben van helye a másodfokú eljárásban bizonyítási indítvány előterjesztésének, bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásának *az elsőfokú hibás anyagi pervezetésre alapított* utólagos bizonyítás körében. Kifejezett ilyen tartalmú előírás hiányában egyrészt felvethető, hogy a másodfokú eljárási speciális szabály szövegezésének egyértelmű, kivételt meg nem engedő rendelkezése folytán ha az elsőfokú bíróság a felekkel előzetesen nem közölte az ítéletben hivatalból figyelembe vett tényt vagy a felektől eltérő jogszabály értelmezését, illetve a kérelemtől jogszabály alapján való eltérési szándékát, a fél legkésőbb a fellebbezésben, a csatlakozó fellebbezésben vagy a fellebbezési ellenkérelmében ajánlhat fel utólagos bizonyítást. Ezzel szemben indokolhatóan látszódnak egy olyan megközelítés is, amely azon alapul, hogy a magánjogi jogviták tisztességes eljárás elvén

30 Kúria Pfv.V.21.046/2023/12. – közzétéve: BH2024. 133.

31 Pp. 220. § (2) bek.

32 Pp. 373. § (2) és (4) bek.

33 Pp. 220. § (5) bek. b) pont.

nyugvó rendezését és az anyagi jogok hatékony érvényre jutását a kiterjesztő értelmezés segíti elő: ennek értelmében nincs akadálya annak, hogy ha a fél a másodfokú eljárás valamely cselekménye – az ellenérdekű fél nyilatkozata, a bíróság intézkedése – folytán a fellebbezés, a csatlakozó fellebbezés vagy a fellebbezési ellenkérelem előterjesztését követően ismeri fel, hogy az elsőfokú bíróság a felekkel előzetesen nem közölte az ítéletben hivatalból figyelembe vett tényt vagy a felektől eltérő jogszabály értelmezését, illetve a kérelemtől jogszabály alapján való eltérési szándékát, úgy – az elsőfokú eljárási szabály analógiaképpen történő alkalmazásával³⁴ – a felismeréstől számított tizenöt napon belül, a felismerés időpontjának és az önhiba hiányának valószínűsítése mellett utólagos bizonyítást ajánlhat fel.

Végül arra sem ad választ a jogszabály, hogy milyen határidőben van helye a másodfokú eljárásban bizonyítási indítvány előterjesztésének, bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásának *a másodfokú anyagi pervezetésre alapított* utólagos bizonyítás körében. Az elsőfokú eljárásra utaló szabályból levezethető egy olyan megoldási lehetőség, amely szerint ha a másodfokú bíróság közül a felekkel általa hivatalból észlelt tényt vagy a felektől és az elsőfokú bíróságtól is eltérő jogértelmezést, illetve a kérelemtől jogszabály alapján való eltérés szükségességét, az ezzel kapcsolatos utólagos bizonyításra alkalmazni kell az elsőfokú eljárásra irányadó rendelkezést,³⁵ amely alapján bizonyítási indítványt vagy bizonyítékot a fél a bíróság anyagi pervezetési cselekményének közlésétől számított tizenöt napon belül terjeszthet elő. Ha abból indulunk ki ugyanakkor, hogy a jogalkotó tudatosan nem határozott meg határidőt, ebben az esetben az a levezetés látszik helyesnek, amely szerint amennyiben a másodfokú bíróság anyagi pervezetést folytat, úgy maga határozza meg a bizonyítási indítvány előterjesztésének, bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásának határidejét a másodfokú anyagi pervezetésre alapított utólagos bizonyítás körében.

Összevetve a rendelkezési elv másodfokú eljárásban is határozott megvalósulását, a perkoncentrációnak a per egészében végig vitt következetes érvényesülését a felülbírálati jogkör lényegével és a másodfokú bíróság funkciójával, az az értelmezés látszik helytállóknak, amely szerint az utólagos bizonyítást a fellebbezés előterjesztése után jóval szűkebb körben megengedő jogalkotói szándék egyértelműen elkülöníti az elsőfokú eljárás érdemi tárgyalási szakában gyakorolható utólagos bizonyítást a másodfokú eljárásban gyakorolható utólagos bizonyítástól, annak eltérő feltételrendszerét és eltérő – nem a törvényben rendezett, hanem a jogintézmények lényegéből levezethető jogalkalmazói értelmezésből megállapítható – határidőket szabva. Ennek alapján a támogatható értelmezés szerint a fellebbezési eljárásban *kizárólag* a másodfokú eljárás szabályai között rögzített okokból van helye utólagos bizonyításnak; utólagos bizonyításnak az eredetileg hivatkozott tényekre a másodfokú tárgyalás berekesztéséig, illetve a másodfokú határozat meghozataláig; az utóbb (a fellebbezésben, illetve a másodfokú eljárásban) hivatkozott tényekre a másodfokú bíróság által meghatározott határidőben; az elsőfokú hibás anyagi pervezetésre alapítva legkésőbb

a fellebbezésben, a csatlakozó fellebbezésben vagy a fellebbezési ellenkérelemben; míg a másodfokú anyagi pervezetésre alapítva pedig a másodfokú bíróság által meghatározott határidőben van helye. Kérdéses persze, hogy nem lett volna-e szerencsésebb mindezeket nem egy minden pontjában akár vitatható bírói értelmezésre bízni, hanem erre nézve részletes szabályanyagot alkotni.

7. KIVÉTELEK A JOGVITA KERETEINEK MEGVÁLTOZTATHATÓSÁGA ALÓL – BESZÁMÍTÁS A MÁSODFOKÚ ELJÁRÁSBAN

A másodfokú eljárásban új viszontkereset előterjesztésének helye nem lehet, beszámítást pedig akkor lehet előterjeszteni, ha azt az ellenfél elismeri, vagy más perben hozott jogerős ítéleten alapul.³⁶ Ez a rendelkezés nem okoz jogalkalmazási nehézségeket, a bírói gyakorlat ezzel kapcsolatos problémákat nem jelzett.

Arra érdemes pusztán felhívni a figyelmet, hogy következetesen alkalmazkodik a perrendtartás a beszámítást eljárási cselekményként értékelendő határozott álláspontjához, szemben azokkal a levezetésekkel, amelyek szerint a beszámítás joga peres eljárásban történő gyakorlásának – így a másodfokú eljárásban gyakorolhatóságának – lehetősége nem igényel külön szabályozást, hiszen a beszámítás olyan anyagi jogi hatalmasság, amely egy anyagi jogi címzett és célzott jognyilatkozattal bármikor elvégezhető.³⁷ Ez utóbbi véleményhez igazodó szabályozást (illetve annak a hiányát) a jogalkotó azzal az indokkal vetette el, hogy az széttörte volna a per koncentrált lefolytatása érdekében alkalmazott perszerkezetet, szükségtelenül nyitotta volna meg a jogvita kereteit, amely vagy a hatályon kívül helyezések indokolatlan emelkedéséhez vagy a fellebbezési jog tényleges elvonásához vezetett volna. Ezért egyet lehet érteni azzal a jogalkotói döntéssel, amely immár nem engedi a beszámítást, ha a követelés esedékessége az elsőfokú ítélethozatalt követően járt le, mert ebben az esetben az első fokon nem tárgyalt kérdéseket is a másodfokú bíróság döntési körébe utalta volna, amely nyilvánvalóan ellentétes az új perrendtartási szerkezettel.

8. A JOGVITA MÁSODFOKÚ KERETEINEK MEGVÁLTOZTATHATÓSÁGA – A FELLEBBEZÉS MEGVÁLTOZTATHATÓSÁGA

Nem lenne teljes az elemzés, ha a témához szorosan kapcsolódó – azonos jogszabályhelyen rendezett – a perkoncentráció érvényesülése szempontjából legalább olyan fontos további kérdést, a fellebbezés megváltoztathatóságát ne tennénk

34 Pp. 220. § (5) bek. b) pont.

35 Pp. 220. § (5) bek. a) pont.

36 Pp. 374. §.

37 GYÖNGYÖSINÉ ANTÓK ÉVA: Fellebbezés, In: Varga István – Éless Tamás (szerk.): *Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*. Budapest, HVG-ORAC – Magyar Közlöny, 2016, 543.

vizsgálat tárgyává. A kapcsolat egyértelmű: ha a jogalkotó kinyitja a jogvita kereteit a másodfokú eljárásban, ez magával hozhatja az eredetileg előterjesztett fellebbezés módosításának szükségességét, lévén a jogvita kereteit megváltoztató nyilatkozatokkal az már esetlegesen nincs összhangban.

Annak ellenére, hogy a normaszövegből elsőként nem következik, a perrendtartás egyértelmű célja volt, hogy a másodfokú eljárás kereteit se lazítsa fel szükségtelenül, ezért a helyes kiindulópont az, hogy a fél számára a fellebbezésre, valamint az ellenfele számára a csatlakozó fellebbezésre és a fellebbezési ellenkérelemre biztosított törvényes határidőn belül kell ezekre a jogorvoslati eszközökre vonatkozó nyilatkozatokat megtenni, a másodfokú bíróságnak ezen nyilatkozatok keretei között kell elbírálnia a fellebbezést – a határidőn túli megváltoztatás egyértelműen ezt a másodfokú eljárásrendet nehezítené el, akadályozva a perkonzentráció érvényesülését.

Annak ellenére, hogy a tényleges jogalkotói cél a másodfokú keretek kivételes megváltoztatása, a szabályozásból mintha az ellenkezője következne, amikor úgy fogalmaz, hogy a fellebbezés (csatlakozó fellebbezés) a másodfokú határozat meghozataláig vagy tárgyalás tartása esetén a tárgyalás berekesztéséig általában megváltoztatható. Valójában azonban a további rendelkezésekből éppen a fordítottja következik: a kivételekből az következik, hogy a tényleges gyakorlati főszabály a fellebbezés – határidőn túli – megváltoztathatatlansága.

A formálisan általánosan biztosított fellebbezés megváltoztathatóságának ugyanis a jogszabály két korlátját állítja fel. *Egyrészt* a megváltoztatásra csak a fellebbezési (csatlakozó fellebbezési) kérelem és ellenkérelem korlátai között kerülhet sor, vagyis a fellebbezés – a részjogerő beállása folytán – utóbb nem terjeszthető ki a határidőn belül fellebbezéssel (csatlakozó fellebbezéssel) nem támadott határozati részre. Nincs akadálya azonban annak a fellebbezéssel (csatlakozó fellebbezéssel) érintett rész keretei közötti megváltoztatására, azaz hogy a fél az eredetihez képest kevesebb részben kérje az elsőfokú ítélet megváltoztatását.³⁸

Ez a korlátozás szoros összefüggésben áll a részjogerő és a csatlakozó fellebbezés előterjeszthetősége szabályozásával. A fellebbezési határidőt követően ugyanis a határozatnak a fellebbezéssel meg nem támadott része emelkedik jogerőre, amelyet a másodfokú bíróság kérelemre megállapíthat.³⁹ Pontosabban: erről csak a csatlakozó fellebbezésre biztosított határidő lejártá után dönthet, hiszen a csatlakozó fellebbezéssel az ítéletnek csak az a része támadható, amelyet a fellebbezés érintett – ezáltal a fellebbezéssel és a csatlakozó fellebbezéssel nem érintett rész csak a csatlakozó fellebbezés előterjesztése vagy a gyakorlására biztosított határidő eltelte után állapítható meg.⁴⁰

Nem tűnik azonban magától értetődőnek, hogy mit jelent a fellebbezéssel „érintett” rész. A Pp. tudatosan kívánt az 1952-es Pp. megoldásához képest más fogalmi kört használni: a korábbi peres kódex ugyanis úgy szólt, hogy ha a fellebbezés a per főtárgyát nem érinti, a per főtárgyára vonatko-

zón csatlakozó fellebbezésnek nincs helye⁴¹; míg a hatályos perrendtartás szerint már a fellebbezéssel érintett részben jelöli ki a csatlakozó fellebbezés határait. Míg azonban a per főtárgyának meghatározása egyértelmű volt, egybeesett a fülvizsgálatból kizárt rendelkezésekkel – így nem a per főtárgyát képezték az ítéletnek a kamatfizetésre, a perköltségre, a teljesítési határidőre, a részletfizetésre vonatkozó rendelkezései, valamint az indokolása⁴² – addig annak a meghatározása, hogy mi az ítélet „része”, korántsem egyértelmű, és felvetheti a szűkítő vagy kiterjesztő értelmezést is. Az ítélet „részét” a polgári perrendtartás nem definiálja, az a csatlakozó fellebbezés tekintetében nyilvánvalóan nem azonosítható az ítélet formai részeivel (bevezető rész, rendelkező rész, perorvoslati rész, indokolás és záró rész).⁴³ A csatlakozó fellebbezés per főtárgya helyett az ítélet meghatározott részére kiterjedő fellebbezéshez igazításának okaira a Pp. törvényjavaslatának miniszteri indokolása külön nem tért ki, annyit tartalmazott, hogy a csatlakozó fellebbezés megengedése azon a megfontoláson alapul, hogy az elsőfokú ítélet rendelkezéseit magára nézve ugyan sérelmesnek tartó, de a per előbbi befejezése érdekében nem fellebbező félnek az elsőfokú ítélet megtámadására vonatkozó jogát fenn kell tartani arra az esetre, ha az elsőfokú ítélet jogerőre emelkedése az ellenfél fellebbezése folytán nem következett be. Mivel pedig a perrendtartás a csatlakozó fellebbezés megengedését egyértelműen kapcsolja a jogerőhöz, érdemes figyelemmel lenni a részjogerő szabályozásának alakulására is. Amíg ugyanis az 1952-es Pp. megoldása szerint, ha a fellebbezésre jogosult a határozatnak csak valamely része vagy valamely rendelkezése ellen élt fellebbezéssel (csatlakozó fellebbezéssel), a határozatnak a fellebbezéssel (csatlakozó fellebbezéssel) nem érintett része (rendelkezése) jogerőre emelkedett és a másodfokú bíróság kérelemre állapíthatta meg az ehhez fűződő részjogerőt⁴⁴; addig a Pp. értelmében, ha a fellebbezésre jogosult a határozatnak csak valamely része vagy rendelkezése ellen élt fellebbezéssel, a határozatnak a fellebbezéssel nem érintett része vagy rendelkezése jogerőre emelkedik és ehhez kapcsolódóan a másodfokú bíróság akár hivatalból is megállapíthatja a részjogerőt⁴⁵. A változás oka feltételezhetően, hogy a jogalkotó reagálni kívánt arra, hogy a 2018. január 1. napja előtti szabályozás elnehezítette a részjogerő megállapíthatóságát, hiszen ha a fellebbezés az elsőfokú ítéletnek csak egy részét érintette, be kellett várni a csatlakozó fellebbezés előterjesztésének határidejét, ebben az esetben az elsőfokú bíróság az iratok felterjesztését megelőzően még nem, de a másodfokú bíróság is csak a fellebbezési eljárás egy későbbi szakaszában rendelkezhetett a részjogerőről. A csatlakozó fellebbezés és a részjogerő megváltozott szabályozásához, ebből következően a fellebbezés megváltoztathatóságához kapcsolódóan nem lehet eltekinteni egyrészt attól az előírástól, amely szerint, ha az első fokon eljáró bíróság határozatának csak egyes személyekre vonatkozó vagy bizonyos tárgyú részei emelkedtek jogerőre, a bíróság a végzésben ezt is kifejezésre juttatja. Ez a rendelkezés megfelelően közvetíti, hogy

41 1952-es Pp. 244. § (1) bek.

42 1952-es Pp. 271. § (1) bek. c) és d) pont.

43 Pp. 346. §.

44 1952-es Pp. 256. § (2) bek., 278. § (4) bek.

45 Pp. 358. § (5) bek., 367. § (4) bek.

38 Pp. 375. § (1) bek.

39 Pp. 367. § (4) bek.

40 Pp. 372. § (1) bek.

az alaki jogerő beállhat részlegesen is, így egyszerű pertársaság esetén is, ha csak az egyik fél élt fellebbezéssel, vagy ha a fellebbezés csak a viszontkeresetre vonatkozik.⁴⁶ Ugyanakkor a „bizonyos tárgyú” részeire utalás már kellően általános ahhoz, hogy annak terjedelmére egyértelmű választ lehessen adni.

Mindezen új szabályozásból tehát nem következik vitathatatlanul a fellebbezés megváltoztathatóságának korlátját jelentő „fellebbezéssel nem érintett rész” egyértelmű köre, ezért azt a bírói gyakorlatnak kellett részletesen értelmeznie. A részjogerő és a csatlakozó fellebbezés meghatározásából, a jogvita másodfokú koncentrált elintézésének a követelményéből, az új szabályok nyelvtani értelmezéséből és a gyakorlati igényekből arra lehet következtetni, hogy a jogalkotó nem csupán finomhangolást végzett. Ezzel kapcsolatban irányadónak tekinthető az a másodfokú döntés, amely szerint amennyiben a fellebbezés nem érintette a per főtárgyát vagy egyszerű pertársaság esetén nem érintett egyes pertársakat, vagy – viszontkereset előterjesztése esetén – nem érintette a keresetet, viszontkeresetet, valamint tárgyi keresethalmazat esetén nem terjedt ki egyes kereseteket elbíráló rendelkezésre, úgy azokra a csatlakozó fellebbezés sem terjedhet ki, és a fellebbezési határidőn túl azokra mint fellebbezéssel nem érintett részekre a fellebbezés sem terjeszthető ki.⁴⁷ Ugyanakkor megfontolandó a „fellebbezéssel érintett rész” jogszabályi pontosítása.

Másrészt: a fellebbezés egyes tartalmi elemeit – nevezetesen: azt az anyagi, illetve eljárási jogszabálysértést, amelyre a fellebbező a fellebbezését alapítja – nem lehet megváltoztatni, tehát a fellebbezés előterjesztését követően más jogszabálysértésekre nem lehet hivatkozni. Fontos, hogy ez a tartalmi korlátozás nem vonatkozik a fellebbezés további tartalmi elemeire: így nincs akadálya a másodfokú határozat meghozataláig vagy tárgyalás tartása esetén a tárgyalás berekesztéséig azon tartalom megváltoztatásának, hogy az elsőfokú ítélet kifogásolt rendelkezését vagy részét a másodfokú bíróság mennyiben és milyen okból változtassa meg, vagy helyezze hatályon kívül. Formálisan a harmadik kötelező tartalmi elem: a fellebbezéssel támadott ítélet száma, valamint az ítéletnek a fellebbezéssel támadott rendelkezése vagy része sem esik a tartalmi megváltoztatási tilalom alá, azonban ennek akadálya az előző korlát, hiszen ez a megváltoztatás kiterjesztés esetén nyilvánvalóan a fellebbezéssel nem érintett részre vonatkozna.⁴⁸

A fellebbezés tartalma megváltoztatásának ez utóbbi tilalma alól – és nem a fellebbezés a nem érintett részre kiterjesztésének a tilalma alól – enged kivételt a perrendtartás annyiban, hogy a fél a fellebbezést a másodfokú tárgyalás berekesztéséig akkor változtathatja meg mégis, ha az a másodfokú bíróság által a fél tudomására hozottak alapján megengedett, vagy engedélyezett kereset-, illetve ellenkérelem-változtatás, a másodfokú eljárásban előadható új tény állítása, valamint beszámítás folytán szükséges.⁴⁹

Ezek a kivételek jól igazodnak ahhoz a jogalkotói szándékhoz, hogy csak akkor kerülhessen sor a másodfokú eljárás

rendjének az eltérítésére, ha ez feltétlenül szükséges – cáfolhatatlan, hogy a kereset- vagy ellenkérelem-változtatás, az új tény előadása vagy a beszámítás módosíthatja a bíróság elé vitt jogvita tartalmát, ezért adott esetben a korábbi fellebbezési nyilatkozatok már nem tarthatók fenn. Ezek a kivételt teremtő szabályok azonban ugyancsak számos értelmezési kérdést vetnek fel.

Nincs arra vonatkozó törvényi kitétel, hogy a fellebbezés megváltoztatásának a joga az arra alapot adó körülménytől számított milyen határidőn belül lehetséges, és nincs olyan utaló szabály sem, amelyből bármilyen korlátozás következne. Ezért a jogszabályhely nyelvtani értelmezéséből csak az vezethető le, hogy a fellebbezés megengedett megváltoztatására a másodfokú határozat meghozataláig vagy tárgyalás tartása esetén a másodfokú tárgyalás berekesztéséig mindvégig helye van, még akkor is, ha ez a perkonzentráció elvével adott esetben szembekerülhet. Hiányosnak látszik viszont a perrendtartás abban, hogy amennyiben a fellebbező fél határidőn túl megváltoztatja a fellebbezését, akkor ez keletkeztet-e eljárási jogokat a fellebbező fél ellenfele számára. A fellebbezési ellenkérelmét vagy a csatlakozó fellebbezését a rendelkezésre álló határidőben természetesen az eredeti fellebbezésre tekintettel tette, ezért csak az lehet a helyes megközelítés, ha a másodfokú bíróság lehetőséget ad a megváltoztatott fellebbezésre új másodfokú nyilatkozat előterjesztésére – tételes szabályozás hiányában a bírói gyakorlatra tartozik azonban annak eldöntése, hogy a fellebbezés megváltoztatása megnyitja-e a fellebbezési ellenkérelem vagy a csatlakozó fellebbezés újból előterjesztésének a lehetőségét akkor is, ha a fellebbező fél ellenfele az eredeti fellebbezésre ilyen választ nem adott; vagy csupán a már előterjesztett fellebbezési ellenkérelem, illetve csatlakozó fellebbezés megváltoztatásának a jogát eredményezi. Mint ahogy az is értelmezési kérdés, hogy a bíróság a fellebbező fél ellenfele részére az eredeti fellebbezés során irányadó 15 napos határidőt biztosíthatja vagy szabályozás hiányában nincs köztöttsége a határidő meghatározása tekintetében. Mindezeket a felvetéseket a másodfokú bíróságok gyakorlata dogmatikailag nem meghatározhatóan, inkább a praktikus szempontokat alapul véve oldja meg, jogegységesítési törekvés eddig nem jelentkezett. Nem vethető el azonban a közeljövőben az ezzel kapcsolatos szabályozási új esetleges betöltése.

9. ÖSSZEZÉS

A jogkereső állampolgárok alanyi jogainak védelméhez, igényeinek érvényesítéséhez jól működő, hatékony, a történeti hagyományokra támaszkodó, egyben a modern kor kihívásaihoz is alkalmazkodó eljárási törvényi rendelkezések és azok megfelelő jogalkalmazói értelmezései is szükségesek. A polgári perrendtartás a magánjogi jogviták tisztességes eljárásban történő hatékony lefolytatását egy koncepcionálisan megújított, a jogvita kereteit az elsőfokú eljárás első szakának végén rögzítő osztott perszerkezet bevezetésével kívánta biztosítani. Kiemelt felelősség ezért, hogy a jogalkotó és a jogalkalmazó mennyiben engedi ezeknek a kereteknek az utólagos megváltoztatását úgy, hogy ezáltal sem a perkonzentráció, sem a tisztességes eljárás követelményei ne sérüljenek. A másodfokú eljárásban a kihívás különösen jelentős súllyal je-

46 Pp. 37. § b)–c), 359. § (2) bek.

47 Szegedi Ítéletábrla Gf.III.30.152/2021/7.

48 Pp. 375. § (1) bek.

49 Pp. 375. § (2) bek.

lentkezik – a helyes megközelítés megtalálása mind a bírósághoz forduló jogkereső felek, mind a jól működő jogalkalmazás érdeke, annak elemzése ezért is rendkívül fontos feladat.

Ahhoz, hogy a megújított és a jogalkalmazói visszajelzések alapján folyamatosan reformált perrendtartás be tudja váltani a hozzá fűzött elvárásokat: biztosítani tudja a koncentrált per megvalósulását, indokolt gyakorlatorientált módon elemezni a perjogi intézmények funkcióit és ezen funkciók érvényesülésének esetleges akadályait. Nincs abban vita, hogy a jogvita kereteinek a per viszonylag korai időszakában rögzülése alkalmas arra, hogy ezáltal a jogkereső feleknek

a gyors, hatékony elbíráláshoz való érdekei érvényesüljenek; mint ahogy abban sincs vita, hogy kivételesen ezek a keretek utólag felszabadíthatók azért, hogy ezáltal a jogkereső feleknek a tisztességes eljáráshoz fűződő jogai se sérüljenek. A kelő egyensúlyozás különösen nehéz feladat, és jól láthatók ennek gyakorlati nehézségei. Kijelenthető, hogy az ítélezés igyekszik praktikus, de a jogalkotói célokat messzemenően tiszteletben tartó válaszokat adni. A felvázolt problémák gyakorlati jelentőségénél fogva a jövőben is a jogalkalmazás folyamatos szakmai elemzésére van szükség.